

УДК 373.3.016:62

DEVELOPING THE CREATIVE POTENTIAL OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS WHILE STUDYING THE INTEGRATED COURSE "I EXPLORE THE WORLD" TECHNOLOGICAL EDUCATIONAL FIELD

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»
(ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ)

Danyliak R.Z. / Даниляк Р.З.

s.p.s., as.prof. / к.пед.н., доц.

<https://orcid.org/0009-0002-2735-985X>

Protsiv Y.V. / Проців Я.В.

magistr/ magistr

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,

Drohobych, Ivan Franko, 24, 82100

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,

м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, 82100

Анотація. У статті проаналізовано наукові дослідження та публікації щодо розвитку творчого потенціалу учнів початкових класів. У сучасній філософській, психолого-педагогічній науці існують різні підходи до визначення сутності понять «творчість», «творчі здібності». В результаті теоретичного аналізу уточнено сутність поняття «творчі здібності учнів початкових класів», яке розуміємо як індивідуально-особистісні якості дитини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду. Здійснено аналіз умов розвитку творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», досліджено психолого-педагогічні основи розвитку творчої активності молодших школярів. Поняття «творча активність» необхідно розглядати як психічний стан суб'єкта пізнання (учня), що виражає його ставлення до процесу творчості і формується у процесі художньо-трудової діяльності.

Констатовано, що молодший шкільний вік відіграє особливо важливу роль у становленні творчого мислення, а також у забезпеченні психологічного та педагогічного супроводу учнів. Даний період розвитку характеризується високою динамікою та інтенсивністю зростання у сфері формування творчих здібностей.

Ключові слова: учні початкових класів, творчі здібності, творчий потенціал, креативність.

Вступ

Процес реформування освітньої системи України зумовлює висунення нових завдань перед Новою українською школою. Вони спрямовані на формування креативної особистості, здатної до критичного мислення, усвідомленого вибору конструктивної життєвої позиції та ефективної співпраці в різних соціальних контекстах. Як зазначено у Державному стандарті початкової загальної освіти, розвиток творчих здібностей учнів початкових класів реалізується у процесі вивчення всіх навчальних дисциплін [4].

У Законі України про освіту зазначено, що творчість є одним із обов'язкових умінь особистості у процесі отримання освіти, що дає змогу оволодіти ключовими компетентностями, необхідними кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

Основний текст

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що проблематику творчості у вітчизняній педагогіці та психології досліджували такі вчені, як Я.Пономарьов, Г.Костюк, М. Холодна, О. Кульчицька та ін. Сучасна освіта проблемі розвитку творчих здібностей і використанню творчої діяльності надає все більшої значимості. Проблемою розвитку творчих здібностей особистості учня переймалися науковці-класики П.Блонський, О.Духнович, Я.Коменський, С.Русова, В.Сухомлинський, К.Ушинський. У дослідженнях зарубіжних науковців – Дж.Гілфорда, О.Матюшкіна, Е.Торранса, – проаналізовано природу виникнення та розвитку творчих здібностей, їх компонентний склад, критерії, показники та рівні сформованості, методи і прийоми їх формування.

Дослідження природи психології творчості, творчої діяльності особистості та механізмів їх формування набуло особливої актуальності у XX столітті в контексті стрімкого розвитку науки й техніки. З огляду на об'єктивні трансформації, що відбуваються у суспільстві, проблема розвитку творчої активності особистості й надалі посідає провідне місце у сучасній дидактиці та практиці навчання. На основі результатів численних досліджень у галузях філософії, психології та педагогіки поняття «творча активність» трактується як інтегральне утворення, що може функціонувати як внутрішня мотивація до творчості, а також як стійка характеристика особистості, яка актуалізується у процесі діяльності.

Поняття «творча активність» розглядається у двох аспектах:

1) як складна інтегральна якість особистості, що є діалектичною єдністю загального (спільного), властивого всім видам соціальної активності, і особливого, характерного лише для творчої активності як її специфічного виду [6];

2) як міра діяльності особистості в галузі творчості [7].

Для творчої активності характерні загальні групи компонентів соціальної активності, а саме:

- компоненти, що характеризують ідейно-моральну спрямованість активності особистості і включають ідейно-моральні знання особистості та її мотиви;
- компоненти, що характеризують предметно-операційну сторону і включають в себе практичні знання особистості про певні предмети і явища соціальної дійсності і відповідні їм вміння і навички;
- компоненти, що характеризують специфіку соціальної активності та міру її виразності (ініціативність, самостійність, наполегливість, здатність до подолання труднощів тощо) [6].

Розглядаючи творчу активність у широкому соціальному контексті, слід наголосити, що вона сприяє не лише підвищенню якості засвоєння знань і формуванню творчого підходу до навчальної діяльності, але й забезпечує підготовку до майбутньої професійної практики. Це зумовлено тим, що творчість розглядається як одна з фундаментальних характеристик будь-якої людської діяльності. Її сутність полягає у пошуку та досягненні новизни, створенні унікальних результатів, прийомів і способів діяльності, що робить процес творчості принципово оригінальним. У сучасних педагогічних та психологічних дослідженнях підкреслюється, що розвиток творчої активності тісно пов'язаний із формуванням креативного мислення, здатністю до самостійного розв'язання проблемних ситуацій та інтеграцією інноваційних стратегій у різні сфери життєдіяльності людини.

Творчість, як зазначає О. Кульчицька, – це інтелектуальна і прикладна діяльність, наслідком якої є утворення неповторних, оригінальних, креативних цінностей, фактів, закономірностей, особливостей, а також методів перетворення, дослідження та розвитку матеріального світу та духовної культури [5, 28].

Творчість – це духовна діяльність, результатом якої є створення оригінальних ідей, духовних та матеріальних цінностей, встановлення нових,

раніше невідомих фактів, властивостей та закономірностей матеріального світу та духовної культури [6].

Творчість – дія, що продукує щось зовсім нове і вирізняється неповторністю, непізнаваністю, оригінальністю, суспільною і історичною унікальністю. Творчий процес є досить специфічною дією для людини, тому що передбачає творця, тобто суб'єкта творчої діяльності [2, 128].

Творчість – це вищий рівень пізнання, вища і найскладніша форма діяльності, властива людині, що передбачає мобілізацію всіх її основних психічних процесів, знань, умінь, всього життєвого досвіду, духовних, фізичних сил і продукує дещо нове, неповторне й оригінальне [7].

Творчість – це найвищий ступінь пізнання, найбільш досконала і складна форма взаємодії, властива лише людині, що зумовлює мобілізацію усіх її базових психічних процесів, ресурсів, інтелекту, умінь, набутого життєвого досвіду, духовних, фізичних сил і продукує дещо новітнє, неповторне й оригінальне [2].

Творчий процес – це складне явище, що відрізняється різноманітними особливостями. Будь-який творчий процес проходить декілька стадій (фаз):

- 1) вміння бачити проблему (формулювання питання, яке необхідно творчо розв'язати);
- 2) здатність активізувати власний потенціал та суспільні надбання з метою постановки гіпотези, окреслення шляхів та способів розв'язання задачі;
- 3) спеціальна експериментальна робота, проведення дослідів та узагальнення їх результатів у формі висновків та гіпотез;
- 4) оформлення ідей (результатів) як раціональних, наочно-образних, символічних, математичних, предметних структур тощо [6].

Ось науково відредагований та стилістично узгоджений варіант:

Будь-який процес творчості розглядається як активна форма психічної діяльності, у межах якої досягнення мети забезпечується завдяки цілісній мобілізації інтелектуальних, емоційних і вольових ресурсів особистості. Така взаємодія різних психічних сфер зумовлює не лише продуктивність творчого процесу, а й формує індивідуальну своєрідність його результатів.

Результат творчої діяльності індивіда завжди пов'язаний з наявністю певних якостей особистості, зокрема:

- відповідного рівня інтелектуальних здібностей;
- вміння аналітично оцінювати ситуації, що склалися;
- швидкості реакції, нестандартності мислення, творчої уяви, розвиненої інтуїції;
- самостійності та потреби в самоактуалізації [7].

Аналіз наукових джерел свідчить про значний інтерес дослідників до проблеми визначення поняття «творчі здібності».

Так, відомий психолог Е. Фром характеризував їх як здатність дивуватися, знаходити оптимальні рішення у нестандартних повсякденних ситуаціях, орієнтацію на сучасність та вміння глибоко усвідомлювати власний досвід. У науковій літературі творчі здібності розглядаються як синтез індивідуальних особливостей особистості, що визначають ступінь відповідності її діяльності правилам творчої дії та зумовлюють рівень результативності. Вони включають комплекс якостей і властивостей, які інтегрують мотиваційний, інтелектуальний, особистісний, організаційний та комунікативний напрями творчої діяльності людини. Саме від розвитку цих складових значною мірою залежить перспектива особистісних досягнень та їхній рівень [3, 199].

Систематичне прагнення до активної творчої діяльності створює підґрунтя для розвитку вже наявних якостей особистості, їх удосконалення, а також формування нових властивостей, зумовлених соціальними трансформаціями.

У межах творчої діяльності рівень сформованості мисленнєвих прийомів є вищим, що, у свою чергу, забезпечує більш високий ступінь узагальненості навчального матеріалу та його подання в інтегрованій формі. Розумові дії характеризуються широкими можливостями перенесення та постійним удосконаленням.

Важливе значення у творчому процесі відграє етап уявного формування образу, де особливе місце належить творчій уяві. Уява, поруч із сприйняттям, пам'яттю, мисленням, має важливе значення для творчої діяльності індивіда.

Психологи визначають уяву як процес формування нових образів на базі попереднього сприйняття (уявлень) та відносять її до однієї з форм пізнавальної діяльності [1]. Уява завжди включається у будь-який творчий процес. У творчості уява постає як одна з основних та специфічних продуктивно-творчих сил.

Ключова роль у розвитку творчих здібностей учнів належить школі, яка виступає провідним інститутом соціалізації та формування креативного потенціалу дитини. У сучасних умовах освітня система зобов'язує педагогів не лише передавати знання, а й створювати нестандартні навчальні ситуації, застосовувати інноваційні методики та креативні підходи до планування уроків.

Важливим завданням є організація дидактичних ігор, інтерактивних вправ і творчих завдань, які стимулюють активну пізнавальну діяльність школярів, надаючи їм свободу мислення та можливість виявляти індивідуальну оригінальність. У цьому контексті вчитель виконує роль фасилітатора навчального процесу, спрямовуючи, мотивуючи та підтримуючи розвиток творчих здібностей кожного учня.

Уникаючи дефініцію «творчість», деякі автори користувалися такими синонімічними поняття, як талант і креативність. Талант – це сукупність здібностей, що дозволяє отримати продукт діяльності, який відрізняється новизною, високою досконалістю і суспільною значимістю [1].

Креативність – сучасний термін, яким окреслюються «творчі здібності особистості, що характеризується здатністю до продукування зовсім новітніх ідей та входять до моделі обдарованості як незалежний фактор» [2, 275].

Молодший шкільний вік є особливо визначальним для творчого дитячого розвитку, здібностей до творчості. Саме тоді активно розвиваються дар творчо мислити, фантазії, помітно проявляється допитливість, уява, формується креативне вміння спостерігати, порівнювати деталі, критично оцінювати продуктивну діяльність [5].

Дослідження наукових доробок та публікацій у періодиці дають нам змогу підсумувати, що творчість є вкрай складним і своєрідним процесом, що вимагає

кропіткої праці та навчання. Для цього необхідно виявити закономірності процесу творчості, керуючись якими можна створити певні методи і дієві прийоми роботи.

Висновок.

Молодший шкільний вік має виняткове значення для формування творчого мислення, а також для здійснення психологічного та педагогічного супроводу учнів. Цей віковий етап характеризується особливою динамікою розвитку, зокрема у сфері становлення творчих здібностей.

Заняття в межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є унікальними за своїм потенціалом, оскільки акумулюють знання з різних навчальних дисциплін: української мови, математики, природознавства, образотворчого мистецтва, художньої праці. Таким чином, у початковій школі заняття технологічної освітньої галузі на уроці «Я досліджую світ» постають синтезуючим фактором, що поєднує мислення, почуття та уяву, сприяючи розвитку креативного мислення й розкриттю творчого потенціалу кожної дитини. Отже, молодший шкільний вік слід розглядати як найбільш сприятливий період для творчого розвитку учнів.

Література

1. Біла І.М. Психологія дитячої творчості. К.: Фенікс, 2014. 200 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 421 с.
3. Гуманізація процесу навчання в школі: навч. пос. / за ред. С. П. Бондаря. 2-ге вид., доповн. К.: Стислос, 2001. 256 с.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/NewSchool_Presentation-final_1808-2017.pdf (дата звернення 10.08.2025).
5. Кульчицька О.І. Творчі здібності та особливості їх прояву в дитячому віці. Обдарована дитина. 2000. №1. С.27-32.
6. Кучерявий І.Т., Клепіков О.І. Творчість – основа розвитку потенційних

джерел особистості: навч. посібник. Київ: Вища школа, 2000. 288 с.

7. Романець В.А. Психологія творчості: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ-ри, 2001. 288 с.

Abstract. *The article analyzes scientific research and publications on the development of creative potential of elementary school students. In modern philosophical, psychological and pedagogical science, there are different approaches to determining the essence of the concepts of "creativity", "creative abilities". As a result of theoretical analysis, the essence of the concept of "creative abilities of elementary schools" is clarified, which we understand as the individual-personal qualities of the child, which determine the success of her creative activity of various kinds. The conditions of development of creative abilities of elementary school in the process of studying the integrated course "I explore the world" were analyzed, the psychological and pedagogical foundations of the development of creative activity of younger students were investigated. The concept of "creative activity" should be considered as the mental state of the subject of cognition (student), which expresses its attitude to the process of creativity and is formed in the process of artistic and labor activity.*

It is stated that the younger school age plays a particularly important role in the formation of creative thinking, as well as in providing psychological and pedagogical support for students. This period of development is characterized by high dynamics and intensity of growth in the sphere of formation of creative abilities.

Key words: *elementary students, creative abilities, creative potential, creativity.*

Статтю відправлено: 19.09.2025р.

Даниляк Р.З., Стеців Я.В.